КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

2023 год

ДАВЕДКА ДЛЯ ЖУРЫ

9 клас
Варыянт 2

Заданне 1.

Часціны мовы, да якіх належаць амаформы	**Словазлучэнні (сказы), якія ілюструюць лексічнае значэнне амаформаў (прыкладныя варыянты)**	**Падзел на марфемы**
разліў – назоўнік	*вясенні разліў*	*раз-лі-ў* (прыстаўка, корань, суфікс, нулявы суфікс, нулявы канчатак)
разліў – дзеяслоў	*разліў малако*	*раз-лі-ў* (прыстаўка, корань, суфікс, нулявы канчатак)
піла – назоўнік	*вострая піла*	*піл-а* (корань, канчатак)
піла – дзеяслоў	*піла ваду*	*пі-л-а* (корань, суфікс, канчатак)
сталі – назоўнік (р. скл.)	*вырабы са сталі*	*стал-і* (корань, канчатак)
сталі – дзеяслоў	*сталі на ногі*	*ста-л-і* (корань, суфікс, канчатак)
палкі – назоўнік (мн. л. / адз. л., р. скл.)	*дубовыя палкі*; *няма палкі*	*палк-і* (корань, канчатак)
палкі – прыметнік	*палкі юнак*	*пал-к-і* (корань, суфікс, канчатак)

За кожную правільна запоўненую ячэйку – 0,25 бала.

Заўвага! У адпаведнасці з прапанаванымі словамі могуць прыводзіцца іншыя прыклады амаформаў, напрыклад: *калі (дзеяслоў) – калі (прыслоўе), калі (дзеяслоў) – калі (злучнік)*. ***Галоўнае патрабаванне – наяўнасць амаформы (не лексічнага амоніма, не амографа, не амафона)!***

Заданне 2.

Фразеалагізм	Значэнне	Кампанент	+
трымаць вышэй ...	‘пераставаць сумаваць, адчайвацца, паводзячы сябе горда, з пачуццём уласнай годнасці’	*плечы*	
		нос	
		галаву	+
		хвост	
		чало	
слацца ...	‘лісліва дагаджаць каму-н., падлізвацца да каго-н.’	*лістам*	+
		коўдрай	
		прасцінай	
		абрусам	
		прасціradлам	
не лезе па слова ў ...	‘ведае, што сказаць, як адказаць; знаходлівы, дасціпны ў размове’	*слоўнік*	
		кнігу	
		галаву	
		розум	
		кішэню	+
спусціўшы ...	‘без належнай стараннасці, абы-як (рабіць што-н.)’	*рукі*	
		рукавы	+
		нос	
		галаву	
		пояс	
цягнуць за ...	‘усяляк дапамагаць няздольнаму, няўмеламу чалавеку ў вучобе, у руху па службе і пад.’	*каўнер*	
		рукаў	
		вушы	+
		валасы	
		руку	
страляць з (са) ... па вераб’ях	‘траціць шмат сіл, сродкаў на дробязі’	*ружжа*	
		стрэльбы	
		лука	
		гарматы	+
		кулямёта	

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 3.

Склон і лік	Словы	Граматычныя формы
Родны, множны	*ступень*	***ступеней / ступеняў***
Давальны, адзіночны	*ваявода*	–
Творны	*дзверы*	***дзвярамі / дзвярыма / дзвярмі***
Месны	*гарох*	***гароху / гаросе***
Месны, адзіночны	*сад*	–
Родны, множны	*якасць*	–

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 4.

Слова з тэксту	**Лексіка-граматычная і граматычная характарыстыка**	**Выпраўленне памылкі (пры яе наяўнасці)**	**Тлумачэнне памылкі (пры яе наяўнасці)**
апетыя[1]	Дзеепрыметнік: залежнага стану, закончанага трывання	Правільна	–
іншых[2]	Прыметнік: адносны, у форме меснага склону	*Іншых* – гэта займеннік	Слова *іншых* адносіцца да разраду азначальных займеннікаў
калі[3]	Прыслоўе: часу, невытворнае	*Калі* – гэта падпарадкавальны злучнік	Слова *калі* ў прыведзеным сказе з’яўляецца злучнікам, паколькі мае значэнне ўмовы, не з’яўляецца членам сказа
ўжо[4]	Часціца: вытворная, сэнсавая	*Ужо* – гэта прыслоўе	Слова *ўжо* ў прыведзеным кантэксце з’яўляецца прыслоўем, таму што мае значэнне ‘зараз, цяпер’
хачу[5]	Дзеяслоў: абвеснага ладу, I спражэння	Дзеяслоў *хачу* рознаспрагальны	*Я хач-у* *Ты хоч-аш* *Ён (яна, яно) хоч-а* *Мы хоч-ам* *Вы хоч-аце* *Яны хоч-уць* Дзеяслоў *хацець* рознаспрагальны, паколькі мае канчаткі I-га (у 3-й асобе мн. л.) і II-га (у астатніх формах) спражэння
наколькі[6]	Займеннік: адносны, суадносны з лічэбнікам	*Наколькі* – гэта прыслоўе	Слова *наколькі* з’яўляецца прыслоўем, выступае ў сказе ў ролі злучальнага слова. У якасці займенніка гэта слова наогул не ўжываецца

За кожны правільны радок – 1 бал (0,5 бала за выпраўленне памылкі і 0,5 бала за яе тлумачэнне або 1 бал за сцвярджэнне правільнасці ў адпаведным прыкладзе).

Заўвага! Магчымыя іншыя правільныя тлумачэнні дапушчаных памылак.

Заданне 5.

Слоўнікавы артыкул	**З якога слоўніка ўзяты артыкул?**
АРХІДЭЯ. Буйная шматгадовая наземная літафітная або эпіфітная травяністая расліна з духмянымі кветкамі з сямейства аднадольных.	тлумачальны / тэрміналагічны (батанічны)
АРХІДЭЯ. Запаз. з грэч. *orchidion* (ядзерка).	слоўнік запазычаных слоў / этымалагічны (слоўнік паходжання слоў)
АРХІДЭЯ. корань – *-архідэй-*, канчатак – *-а*; аснова слова – *архідэй-*.	марфемны
АРХ**І**ДЭ́Я *ж.* арх**і**дэ́я, *РДМ* арх**і**дэ́і, арх**і**дэ́ю, арх**і**дэ́яй (-яю); *мн. НВ* арх**і**дэ́і, арх**і**дэ́й, арх**і**дэ́ям, арх**і**дэ́ямі, арх**і**дэ́ях.	граматычны / арфаграфічны / Слоўнік беларускай мовы

Агульная задача (варыянт адказу): Прывядзенне цэлай сукупнасці звестак пра словы, што выклікаюць пэўныя цяжкасці ў напісанні, вырашае задачу забеспячэння гэтых слоў такім гісторыка-лінгвістычным каментарыем, які павышае правапісную кампетэнтнасць носьбітаў мовы, паколькі веданне паходжання і асаблівасцей адаптацыі таго ці іншага запазычанага слова да сістэмы беларускай мовы робяць празрыстай яго ўнутраную структуру, якая можа абумоўліваць пэўныя нюансы напісання адпаведнай лексічнай адзінкі.

За кожнае правільнае вызначэнне слоўніка – 1 бал, за прынцыпова правільнае вызначэнне агульнай задачы – 1 бал.

Заданне 6.

Формула правільная для сказаў **1**, **3**, **4**, **6**.

За кожнае правільнае вызначэнне праўдзівасці / непраўдзівасці формулы – 1 бал.

Заданне 7.

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЕРАКЛАДУ:

Экалагічны турызм прадугледжвае *(мае на ўвазе, заснаваны на)* выкарыстанне рэсурсаў натуральнага прыроднага асяроддзя (помнікаў прыроды і прыродных славутасцей *(выдатнасцей, выдатных мясцін)*) для арганізацыі шырокага спектру падарожжаў – ад невялікіх пазнавальных тураў для школьнікаў да рэгулярных турысцкіх праграм у нацыянальных парках і запаведніках. Ён паказвае важнасць аховы навакольнага асяроддзя. Прыбытак, які атрымліваюць турфірмы *(атрымліваецца турфірмамі)*, можа часткова накіроўвацца на прыродаахоўныя мерапрыемствы.

За кожную памылку (любога тыпу) ад максімальнай колькасці балаў адымаецца 0,5 бала, але павінна атрымацца не менш за 0 (нуль) балаў.

Заданне 8.

	Лішняе слова	Памер	Тып рыфмоўкі
А	хутка	4-стопны амфібрахій	перакрыжаваная
Б	белы	6-стопны ямб	апаясная / кальцавая

За кожную правільна запоўненую ячэйку – 1 бал.

Заданне 9.

	Хто звяртаецца	Да каго звяртаецца	Назва твора	Аўтар твора
А	Маці	Дарогі	“Маці”	Аркадзь Куляшоў
Б	Жонка Грынкевіча	Горава	“Паром на бурнай рацэ” / “Нельга забыць”	Уладзімір Караткевіч
В	Мульцік	Гастрыта	“Вечар”	Аляксей Дудараў

За кожную правільна запоўненую ячэйку – 0,5 бала.

Заданне 10.

Імя пісьменніка: Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч

За правільна вызначанае імя – 0,5 бала, за кожнае правільна вызначанае месца – 0,5 бала, за беспамылковае вызначэнне аб’ектаў агляду ў кожным месцы – 1 бал, за часткова правільнае вызначэнне аб’ектаў агляду – 0,5 бала.

Рэклама ацэньваецца наступным чынам:

1 бал	*Тэкст мае адрасны характар (для вучняў старшых класаў), эфектыўны з пункту погляду мэты (пабуджае падарожнічаць па прапанаваным маршруце), вытрыманы стылёва.*
0,5 бала	*Тэкст або не мае адраснасці, або не з’яўляецца эфектыўным з пункту погляду мэты (не пабуджае падарожнічаць па прапанаваным маршруце), або стылёва не вытрыманы.*
0 балаў	*У тэксце адсутнічаюць або 2, або 3 з прапанаваных вышэй кампанентаў*